

УДК: 008/316.6/327/339

ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Костенко К.А. (м. Полтава)

Анотації

В статті дається аналіз проблем фінансової (економічної) глобалізації, що породжує цілу низку проблем; аналіз трансформаційного періоду країн перехідної економіки, направлених на формування ринкових механізмів господарювання в усіх сферах діяльності; породження фундаментальної глобалізації як складного суперечливого процесу та шляхи і напрями оптимізації макроекономічної стабілізації країни.

The analysis of problems of financial (economic) globalization which generates a number of problems is given in the article; the author analyses transformation period of countries of transitional economy, directed on forming of market mechanisms of manage in all spheres activity; generation of fundamental globalization as difficult contradictory process and ways and directions of optimization of the macroeconomic stabilizing of country are given.

Ключові слова

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, МІЖНАРОДНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК, ФУНДАМЕНТАЛЬНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ І ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ, ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ЯКІСТЬ ЖИТТЯ

Вступ

Економічна (фінансова) наука формується як мультипарадигмальна наука, яка повинна довести переваги ринкової економіки, подолати всі диспропорції в економіці, адекватно пояснити динаміку фінансової сфери та глобальні трансформації, що відбуваються в умовах фундаментальної глобалізації. Об'єктом економічної (фінансової) науки є взаємодія економічної і соціальної сфер, фінансової і соціальної сфер, соціальних, економічних, зокрема фінансових процесів, економічні механізми регулювання фінансової сфери, фінансових відносин, закони і категорії, що формуються за принципом взаємодоповнення. Важливим завданням функціонування фінансової науки є відтворення цілісної картини функціонування фінансової сфери в умовах глобалізації, лібералізації, фінансової та інфляційної кризи, подолання тих деструктивних явищ, які мають місце у фінансових відносинах між суб'єктами і об'єктами фінансових відносин. Основними напрямками досліджень вітчизняної економічної (фінансової) науки є подолання кризи в умовах хаосу, перехід до стабільного розвитку

економічного і соціального життя, соціально-орієнтоване управління, в центрі якого економічне зростання та добробут людини.

Мета статті: проаналізувати сутність і основні напрямки розвитку фінансової глобалізації; визначити проблеми, пов'язані з фінансовою глобалізацією і шляхи їх подолання; розкрити сутність і значення макроекономічної стабілізації країни, направленої на досягнення сталого економічного зростання та підвищення якості життя.

Обговорення проблеми

Глобалізація міжнародного економічного і фінансового ринку розширює можливості фінансових спекулянтів щодо штучного створення світових кризових шоків. Тому всі світові фінансові ринки сьогодні стають глобальними. Глобальними повинні бути податкові збори на зарубіжні валютні угоди, спекулятивні інвестиційні фонди. Якщо ж капіталісти всіх країн зможуть діяти в офшорних зонах поза звітністю, то національна економіка буде під постійною загрозою. Сьогодні глобалізація економіки торкається фінансової політики. Держава покликана зменшувати фіскальні витрати, мінімізувати невизначеності у розвитку економіки. Стихійні сили ринку, особливо світового фінансового ринку, в умовах швидкої лібералізації породжують системний вакуум і явище неформальної інституціоналізації. Як результат останньої – поширення корупції та організованої злочинності. Фіскальна і монетарна політика мають бути підпорядковані політиці розвитку, а не навпаки, бо навпаки – це шлях до валютної кризи. Валютна криза виникає в основному в результаті спекулятивних атак. Уряди держав при цьому повинні або змиритися із знеціненням своєї валюти, або підвищити облікову ставку, використати валютні резерви. Банківська криза – це неспроможність великого банку виконати свої обов'язки перед клієнтами, які панікують. Це вимагає від уряду підтримання платіжної системи банку, адже зростання банківської кризи може перерости у фінансову та інфляційну кризи. Час виникнення банківської кризи, на відміну від валютної, визначити важко.

Фундаментальна глобалізація – становлення структур, зв'язків і відносин планетарного масштабу, в результаті чого світ практично у всіх своїх аспектах сформувався як єдине ціле, тобто став єдиною політико-економічною системою, а людство у повному смислі цього слова глобальним, здатної в якості «геологічної сили» взаємодіяти з біо і геосферою. Перші ознаки фундаментальної глобалізації знайшли своє відтворення у другій половині XIX ст., а до середини XX ст. вона переросла уже в багатоаспектну глобалізацію. Характерною особливістю фундаментальної глобалізації є те, що світ став цілісним, єдиним і економічно, і політично. Економічним він став глобальним з появою світового ринку, що ознаменувався вивезенням капіталу і утворенням транснаціональних корпорацій (ТНК). Під фінансовою глобалізацією розуміють процес відриву глобальної фінансової системи від

продуктивної економіки, формування глобального фінансового ринку на основі розмивання меж національних валютних систем, дерегуляції та інформатизації фінансової діяльності, переливання фінансових потоків у фіктивний спекулятивний капітал та утворення ринку вторинних цінних паперів, втрати «представницької» функції грошей і перетворення їх у відособлений товар. Виникнення **глобальних монополій** відбувається одночасно двома напрямками: 1) формування глобальних монополій на глобальних ринках окремих фінансових інструментів; 2) формування єдиної глобальної монополії внаслідок інтеграції цих ринків. У ролі такої монополії дедалі більшою мірою постають США як держава, що тісно взаємодіє з ТНК на своїй території, в т.ч. фінансовими, багато з яких через специфіку своєї діяльності не потребують організаційного оформлення. Фінансовий вплив США в межах фінансової глобалізації є вагомим і виявляється в конкретних діях країни в світі як у фінансовій, так і у загальноекономічній площині: в довготермінових вкладеннях коштів, що вивільняються, у великі проекти в зонах спільного впливу США і євро. Нерозвинутість приватизації позначається на фондовому ринку, що, у свою чергу, негативно впливає на всі економічні процеси. У межах фінансової глобалізації інформаційні технології, знижуючи до мінімуму трансакційні витрати і ціну входження до на глобальні фінансові ринки, руйнують ці перепони, усуваючи, отже, і перепони для стійкого поділу цих ринків. Сьогодні зовнішньоекономічна дестабілізація може серйозно підірвати фінансові можливості країни. Зокрема, може бути втрачено контроль за податковими надходженнями.

Глобалізація зовнішньоекономічних і валютних операцій, безумовно, потрібна, проте, в країні вона повинна проводитись поетапно з урахуванням особливостей вітчизняного бізнесу. Україні для запобігання впливу міжнародних організацій, зниження фінансової залежності потрібно, насамперед, розробити дострокове стратегічне управління зовнішнім боргом, навчитись обслуговувати цей борг, здійснювати адміністративні заходи щодо припинення відтоку капіталів з країни. Таким чином, фінансова глобалізація – це глобалізація, що керується наддержавними міжнародними організаціями, які втручаються в діяльність кожної країни, в результаті чого слабшають функції національної держави; генерується низка трансконтинентальних та міжрегіональних фінансових та інвестиційних потоків, реалізується багатомірність сітки економічних потоків, які формують, примножують, посилюють та інтенсифікують всесвітні фінансові взаємозв'язки та обміни. Економічні а фінансові процеси розвиваються у форматі фундаментальної глобалізації, в яку втягнуті всі країни, континенти, народи, цивілізації, що сприяє об'єднанню людства в одне єдине ціле. Стимулом для виникнення теорій фінансової глобалізації стала низка глобальних тенденцій розвитку, зокрема інтенсифікація інтернаціональних товарних і фінансових потоків, формування

транснаціональної економіки, усвідомлення існування глобальних проблем людства, які потребують глобального антикризового менеджменту. Перед країнами світу, особливо країнами з перехідною економікою, постала проблема досягнення **сталого економічного зростання та підвищення якості життя населення**. Для вирішення зазначеної проблеми необхідні відповідні заходи: 1) здійснення ефективної макроекономічної політики: нині більшість країн визнали переваги макроекономічної стабільності – необхідної умови економічного зростання; 2) реалізація програми структурних реформ: у країнах (особливо з перехідною економікою) продовжують виникати проблеми при проведенні структурної реформи та формуванні інститутів у різних сферах економіки; 3) реструктуризація підприємств: у більшості країн з перехідною економікою економічному розвитку перешкоджає збереження неефективних і збиткових підприємств; ефективним методом реструктуризації підприємств, поряд з ліквідацією прямого і опосередкованого субсидіювання правил корпоративного управління, можуть бути заходи, спрямовані на створення конкурентного середовища та суворі бюджетні обмеження; 4) створення ринкового фінансового сектора: у досягненні сталого економічного зростання важливе місце належить розвитку потужної банківської системи, здатної ефективно управляти національними заощадженнями й інвестиціями; 5) зміна функцій держави: від прямого втручання в економічну діяльність держави має перейти до вироблення та контролю за виконанням правил бізнесу в ринковій економіці, одночасно нарощуючи надходження, необхідні для фінансування основних напрямів діяльності державного сектора.

Виділяють такі **моделі економічних стратегій** переходу до ринку:

- **соціально-ринкова** - поступовий інерційний перехід, збереження державного контролю за обігом і розміщенням ресурсів, прямий контроль за власністю, підтримка дрібної приватної власності, соціальний патерналізм;

- **державний корпоративізм** – порівняно з першою моделлю, радикальніше передання стратегічної функції напівприватним корпораціям, локалізація державного контролю, корпоративна конкуренція;

- **оксамитова революція** – поступовий трансформаційний перехід до вільних ринкових відносин, дисперсія прав власності при приватизації, домінування корпоративно-капіталістичної власності;

- **шокова терапія** – одночасне адміністративне руйнування попередньої системи управління, прискорена приватизація, надання швидкими **суспільним перетворенням статусу стратегічної мети суспільства**.

Метою економічної стратегії держави на першому етапі перехідної економіки має бути перебудова розвиненої сталої ринкової

економіки. Отже, ключовою категорією стає **ринковий механізм**, спроможний замінити державне адміністрування в економіці. Для завершення трансформаційних процесів країнам перехідних економік необхідно вирішити комплекс проблем, які можна об'єднати в кілька груп: проблеми макроекономічної політики; програма структурних реформ; реструктуризація підприємства; створення ринкового фінансового сектора; зміна ролі держави; активізація структурної й інституційної реформи. Слід звернути увагу на основні напрями економічного зростання: забезпечення сприятливих макроекономічних умов для зростання виробництва й інвестицій; створення умов для запровадження механізмів добросовісної конкуренції, активізації підприємницької діяльності, ефективної роботи ринкових механізмів; значне підвищення інвестиційної та інноваційної активності, структурна перебудова національної економіки на основі широкого запровадження сучасних технологій, формування процесу добору та механізмів реалізації пріоритетів структурної перебудови економіки на основі випереджального технологічного укладу; випереджальне підвищення оплати праці, її абсолютного та відносного рівнів, подолання вимушеного безробіття, посилення державного регулювання ринку праці й активізація служб зайнятості.

Стратегія сталого економічного зростання базується на розвиненій ринковій економіці, активній ролі держави та залученні значних іноземних інвестицій. В її основу покладено: обмежене втручання держави в економіку при її активній ролі; влада в центрі та на місцях повинна припинити всі види втручання в економіку, при цьому активно працювати в напрямі завершення розбудови конкурентних ринків і надійних механізмів антимонопольного регулювання, підтримки фіскальної і монетарної політики, розвитку мережі соціального захисту, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури та ін.; у сферах, де ринкові механізми не розвинені, необхідне втручання держави для розвитку ринку та створення ринкового простору; необхідно підвищити ефективність і якість державного управління, допомагати, стимулювати й доповнювати активність приватного сектора та національного капіталу, щоб відповідати вимогам нової міжнародної економічної парадигми; держава має стати гарантом економічної свободи й вільної економіки, встановити ринкові правила та забезпечити їх дотримання в країні. Економічна система, що перебуває в трансформаційному періоді, має специфічні риси. Зокрема, на національному рівні не сформувалися ринки та, відповідно, **дія ринкових механізмів є неефективною**. Національна економіка все ще зазнає впливу структурних чинників, і як результат – розбалансованість основних структурних елементів економічної системи (як приклад, фінансово-кредитної). Зовсім не діють основні закони ринку, розбалансованим є попит і пропозиція, не діють механізми конкуренції. Такі економічні системи характеризуються

глибоким спадом виробництва, активізацією інфляційних процесів, підвищенням рівня безробіття тощо. Недосконалість ринкового середовища в країнах перехідного типу проявляється в нерозвиненості та викривленому характері грошово-кредитної системи, обмеженій мобільності ресурсів і недосконалий фінансовій сфері, нераціональності структури продуктивних сил, недосконалий законодавчій сфері. Під нестабільною економічною системою слід розуміти систему, що перебуває в стані нерівноваги внаслідок дії екзогенних чинників. Основою нестабільних економічних систем є ринкові відносини як найуніверсальніша форма регулювання взаємовідносин економічних суб'єктів. У нестабільних економічних системах відсутні чи слабо діють регуляторні механізми, які спроможні були б здійснювати автоматичне антикризове регулювання та справляти стабілізаційний ефект, спираючись на внутрішні закони цієї системи.

Висновки

1. З часом Україна приєднається до країн, які проводять фінансову глобалізацію. Цьому сприятиме посилення «мікродиктатури», тобто зміцнення фінансів підприємств усіх форм власності, і розпочнеться тоді процес нагромадження капіталу, наповнення державного бюджету. А поки що тісна співпраця країни з МВФ як джерелом поповнення прибуткової частини бюджету – це гарантія для зовнішніх кредиторів. Але, щоб Фонд міг надати кредит країні, він повинен почути від кредиторів, що ця країна проводить переговори, що в неї є труднощі, які визнаються кредиторами. У цілому ж у глобалізації фінансового ринку зацікавлені, насамперед, багаті країни. Сьогодні їх капітал протягом декількох годин перетинає кордони інших країн у вигляді прямих інвестицій, коротко і довготермінових кредитів, товарів, послуг. Фінансова глобалізація – багатогранний процес, що характеризується позитивним і негативним впливом на розвиток людства. Як і оцінка процесу загальної глобалізації, фінансова глобалізація має неоднозначний вплив на різні країни залежно від ступеня їх економічного розвитку та політичного впливу у світі. З формуванням єдиних загальносвітових ринків у фінансовій сфері та поступовою інтеграцією глобальних ринків, різних фінансових інструментів у єдиний світовий фінансовий ринок постає питання про виникнення глобальних монополій як наслідок фінансової глобалізації.

2. Серед заходів формування макроумов сталого економічного зростання найважливішими є такі: - оптимізація грошового обігу, активізація грошово-кредитної політики, оздоровлення банківської сфери; - формування національної інвестиційної системи; - підвищення ефективності податково-бюджетної системи, подолання бюджетної кризи; - пожвавлення виробництва, стимулювання інвестиційної активності та кінцевого попиту, створення умов для розвитку вільного

підприємництва, добросовісного ведення бізнесу; пріоритет національних інтересів у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

3. Забезпечення економічного розвитку в умовах фінансової глобалізації, що породжує нестабільне економічне середовище, вимагає узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституційної та організаційної структур, здатних об'єднати всі необхідні елементи в цілісні відтворювальні контури зростання сучасного технологічного укладу, створити умови для модернізації та підвищення ефективності економіки. Має бути створене сприятливе для інвестиційної та інноваційної активності макроекономічне середовище та сформовані адекватні мотиви підприємницької активності на мікрорівні. Економічна та фінансова політика держави має бути комплексною та системною, містити не тільки монетарну політику, але й інвестиційну, структурну, промислово-зовнішньоторговельну, науково-технічну, а також інші складники, необхідні для створення передумов економічного зростання в сучасних умовах. Вона повинна забезпечити подолання дезінтегації економічної системи, трансформацію заощаджень в інвестиції, відновлення нормального платіжного обігу, стимулювання інноваційної активності та структурну перебудову економіки, її модернізацію на сучасних технічних засадах і підвищення конкурентоспроможності національних виробничих структур, соціальну орієнтацію економіки, створення системи соціальних гарантій та соціального захисту.

Перспективи подальших досліджень – аналіз економічних стратегій трансформаційного періоду України та формування методики розробки стратегічних програм розвитку в умовах фінансової глобалізації та досягнення Україною конкурентоспроможності в умовах фінансової кризи.

Джерела

1. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посібник / М. Жук, Т. В. Бауліна.- К.: Вид-во ПАЛИВОДА А. В., 2006.- 348 с.
2. Глобальная трансформация и стратегия развития / Рук. авт. кол. О. Г. Белорус.- К.: Оприяны, 2000.- 424 с.
3. Дергаусов М. Украина в мировой хозяйственной системе и проблемы выбора оптимальной стратегии развития.- Донецк: Донеччина, 2003.- 224 с.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В. М. Гейця.- К.: Фенікс, 2003.- 106 с.
5. Напрями стабілізації економічного розвитку України: Збірник наукових праць / За ред. Л. К. Безчасного.- К.: Ін-тут економіки НАН України, 2002.- 150 с.

Стаття надійшла 23.04.2009 р.